

Achtergrond en doelstelling

Dit oefenpakket kan los van elke methode worden gebruikt. Het sluit anderzijds direct aan op de analytische toetsen van het Taakanalytisch Leerlingvolgsysteem Spelling.*

Ook de 3 000 meest frequent gebruikte spellingwoorden uit De Woordentrommel** vormen een goede basis. Deze 3 000 woorden maken het immers mogelijk om 94 % van onze schrijftaal te schrijven. De benaming van de leerinhouden is dezelfde als deze die bij de analytische toetsen en de woordfrequentielijsten gebruikt wordt. Maar ze kunnen ook anders benoemd worden.

Het is de bedoeling om via een te volgen stappenplan het memoriseren van spellingwoorden vlotter te laten verlopen. We gaan uit van de woordenlijsten 1, 2 en 3 van De Woordentrommel.

Uitgangspunten

Prof. dr. Anna M.T. Bosman, Radbouduniversiteit Nijmegen, schrijft in het artikel '*Spelling en expliciete instructie*' onder meer het volgende:

Op basis van een uitgebreide literatuurstudie, die een groot aantal empirische studies omvat, kunnen enkele duidelijke eisen onderscheiden worden die de effectiviteit van spellinginstructie lijken te bepalen.

Schrijven

Het oefenen van de spelling van woorden zou in principe kunnen zonder dat de woorden worden opgeschreven. Er zijn spellingmethodes, waarbij leerlingen zelden of nooit gevraagd wordt om het woord op te schrijven. Spellingoefeningen zijn dan meestal herkenningstaken geworden.

Uit zowel Engelstalig als Nederlands onderzoek blijkt echter dat het opschrijven van woorden tot betere spellingprestaties leidt dan een meer passieve vorm van oefenen, zoals lezen (van Leerdam, Bosman, Van Orden, 1998).

Zelfs als de spellingtest bestond uit het leggen van letterblokjes of het typen van woorden, dan nog waren kinderen die de woorden geoefend hadden in de trainingsfase door ze op te schrijven in het voordeel vergeleken met kinderen die tijdens de trainingsfase de woorden hadden moeten typen of letterblokjes hadden moeten leggen (Cunningham & Stanovich, 1990).

Dus, als de training en testsituatie van elkaar afweken, was de schrijfconditie nog altijd beter. Zelfs voor Nederlandse leerlingen uit groep 7 bleek schrijven nog altijd een voordeel op te leveren (van Doorn-van Eijsden, 1984). Het belang van schrijven voor leerlingen met spellingproblemen is zo niet nog groter (van Bon & Staalduinen, 1997), zelfs als hun handschrift slecht is (Berninger, Abbott, Rogan, Reed, Abbott, Brooks, Vaughan & Graham, 1998).

Het hele woord

Een ander belangrijk onderdeel van een goede instructie is dat niet slechts delen van het woord worden geoefend, maar dat het hele woord centraal staat tijdens de instructie. Zoals hierboven al bleek, zijn er spellingmethodes die leerlingen onderdelen van woorden laten opschrijven in plaats van het hele woord.

* Pieter Goessaert (2018). Taakanalytisch Leerlingvolgsysteem Spelling. Oud-Turnhout/'s-Hertogenbosch: Gompel&Svacina.

** De Woordentrommel (2004). Wommelgem: Van In.

De veronderstelling is dat in het Nederlands een belangrijk deel van het woord niet problematisch is, zoals in het woord PRIJS het geval is. De P, R en S worden immers prototypisch gespeld, alleen de ij-klank is ambigu, omdat deze met IJ of met EI gespeld zou kunnen worden. Dit heeft methodemakers er mogelijk toe aangezet om spellingoefeningen te maken waarbij slechts delen van woorden ingevuld hoefden te worden.

Ondanks dat een groot deel van de Nederlandse woorden gespeld kan worden door klank-letteromzetting, blijkt het onthouden van het ambigu deel ervan beter te gaan als het hele woord geoefend wordt. Wellicht biedt het hele woord een relevante context voor het onthouden van het ambigu deel.

Feedback

Feedback op de gespelde woorden van leerlingen vormt een wezenlijk onderdeel van een goede spellinginstructie. Toch is het belangrijk om zowel het moment waarop, de vorm waarin als de aard van de feedback goed te beschouwen. Zo is het belangrijk dat feedback over de spelling direct en niet achteraf wordt gegeven.

Harward, Allred en Sudweeks (1994) testten het verschil tussen feedback die gegeven werd onmiddellijk na de spelling van elk gespeld woord en de feedback die gegeven werd nadat de totale lijst van te spellen woorden was opgeschreven. Onmiddellijke feedback over elk individueel woord was effectiever dan uitgestelde feedback, waarbij dit in gelijke mate gold voor de goede en zwakke leerlingen.

Murphy, Hern, Williams en McLaughlin (1990) vergeleken de zogenaamde 'kopieer-bedek-spel-check'-methode met het oefenen van woorden gedurende de week, waarna er op vrijdag een test volgde. Het feit dat de 'kopieer-bedek-spel-check'-methode betere spellingprestaties opleverde, is ook een aanwijzing voor het belang van onmiddellijke in plaats van uitgestelde feedback.

Ten slotte, onmiddellijke feedback is nog effectiever als de leerling zelf de spelling controleert en verbetert (e.g. Murphy et al., 1990). Zelfcorrectie zou daarmee bijdragen aan het zelf-monitoren van het leergedrag.

Corrigerende feedback

Corrigerende feedback over het gespelde woord kan zowel visueel als auditief worden aangeboden. Het onderzoek dat hiernaar is gedaan geeft geen eenduidige resultaten. Zo lijkt uit het onderzoek van Harward et al. (1994) geconcludeerd te kunnen worden dat het niet uitmaakt of feedback visueel of auditief werd aangeboden.

Farnham-Diggory en Simon (1975) benadrukken echter het belang van de visuele factor. Leerlingen die een woord visueel gespeld waargenomen hadden, spelden beter dan kinderen die de woorden uitsluitend auditief gespeld waargenomen hadden.

Daarentegen bleek uit het werk van Van Daal en van der Leij (1992) dat leerlingen die woorden uit het hoofd moesten typen, veel vaker gebruik maakten van auditieve informatie dan wanneer ze het woord konden overtypen. Dit geeft aan dat ook auditieve feedback belangrijk kan zijn. Hulme en Bradley (1983) wijzen op het belang van auditieve ondersteuning voor leerlingen met spelling- en leesproblemen.

De aard van de feedback die wordt gegeven is eveneens belangrijk. Er kunnen grofweg drie vormen van feedback worden onderscheiden:

- kennis-van-het-resultaat-feedback;
- informatiele feedback;
- metacognitieve feedback (van der Linden, 1998).

In het onderzoek naar spelling beperken we ons tot de eerste twee vormen. Kennis-van-het-resultaat-feedback houdt in dat men de leerlingen alleen vertelt dat het woord goed of fout gespeld is. Informatieele feedback daarentegen geeft aan wat er fout is. Het laten zien van de juiste spelling is een vorm van informatieele feedback. Informatieele feedback lijkt tot betere spellingprestaties te leiden dan kennis-van-het-resultaat-feedback.

Dat leerlingen die zichzelf corrigeren meer leren dan wanneer de leerkracht dit doet, werd aangetoond door Gettinger (1985).

Overleren

Het leren van de spelling tot een 100%-criterium, het zogenaamde overleren, lijkt een belangrijke bijdrage te leveren aan een kwalitatief goede en stabiele spellingvaardigheid. Gerber (1986) onderzocht deze veronderstelling bij leerlingen met spellingproblemen. Zijn aanpak is gebaseerd op de correctiefeedbackmethode van Kauffman, Hallahan, Haas, Brame en Boren (1978).

Het bleek dat een absoluut beheersingsniveau van de eerste lijst met te spellen woorden tot een snellere beheersing leidde van de volgende lijsten. Belangrijker nog, de leerlingen vertoonden kwalitatieve verbeteringen in de daaropvolgende lijst met nieuwe woorden. Gerber leidde hieruit af dat deze leerlingen abstracte spellingkennis wel degelijk kunnen generaliseren.

Anders gezegd, transfer behoort zeker tot de mogelijkheden van leerlingen met leerproblemen. De waarde van het 100%-criterium moet mogelijk gezocht worden in het gegeven dat leerlingen door deze aanpak tenslotte alleen nog het correcte model zien. Wanneer bij een lager criterium dan 100% wordt gestopt, kunnen leerlingen onterecht de indruk krijgen dat fout gespelde woorden klaarblijkelijk correct zijn.

Directe instructie

In het spellingonderwijs kan een onderscheid gemaakt worden tussen directe instructie en zogenaamde 'schrijfactiviteiten'. Met schrijfactiviteiten wordt bedoeld dat leerlingen op natuurlijke wijze spellingkennis opdoen, bijvoorbeeld tijdens het lezen in lessen anders dan taallessen.

Dat leerlingen inderdaad spontaan orthografische kennis opdoen, blijkt onder andere uit het feit dat Nederlandse leerlingen zelden twee medeklinkers aan het begin of einde van een woord schrijven. Spelfouten als KKLAP of BLOSS komen niet veel voor (zie Treiman, 1993 voor een illustratieve beschrijving van spontaan verworven spellingkennis).

Directe instructie is het overbrengen van spellingkennis van de leerkracht op de leerling. Wilde (1990) is een voorstander van schrijfactiviteiten, terwijl Butyniec en Woloshyn (1997) ervan overtuigd zijn dat zonder expliciete instructie er onvoldoende spellingkennis wordt verworven. Zuttel (1996) is een voorstander van 'directed spelling thinking activity'. Dit is directe instructie in een betekenisvolle context waarbij praten over en monitoren tijdens het spellen een belangrijke rol spelen.

De voorstanders van directe instructie lijken voor een belangrijk gedeelte in het gelijk gesteld te moeten worden. Dit lijkt niet alleen beter voor leerlingen met spellingproblemen (Winter, Glenville, & Lendru, 1990), maar wordt vooral ook bevestigd door de bevinding dat de gemiddelde speller nauwelijks in staat is om zelf orthografische principes te ontdekken.

Assink (1986) heeft laten zien dat noch de goed spellende noch de minder goed spellende leerling in groep 5 spontaan orthografische regels betreffende de werkwoordspelling verkennen en ontdekken, zelfs niet als zij daartoe aangemoedigd worden. Dat spellers gedurende hun ontwikkeling spontaan orthografische principes ontdekken, doet niet af aan het

feit dat de structuur die aan de orthografie ten grondslag ligt expliciet lijkt te moeten worden gemaakt (zie ook, Pacton, Perruchet, Fayol & Cleeremans, 2001).

Expliciete instructie

Hoewel het min of meer gemeengoed is dat directe instructie belangrijk is voor het leren van de spelling, is dat nog geen garantie dat directe instructie zonder meer succesvol is. Sterker nog, er blijken veel ineffektieve directe instructiemethoden gebruikt te worden.

Effectieve spellinginstructiemethoden worden gekenmerkt door het feit dat deze aan leerlingen duidelijk maken waarom woorden gespeld worden zoals ze gespeld worden. Ofwel, effectieve instructiemethoden zijn veelal expliciete instructiemethoden. Expliciete instructiemethoden maken de onderliggende structuur van de orthografie duidelijk.

Implicaties voor de (ortho)pedagogische praktijk

Wat zijn de gevolgen van het voorgaande voor de onderwijspraktijk? Het literatuuronderzoek heeft duidelijke aanwijzingen opgeleverd voor effectieve spellinginstructie. Deze dient expliciet en direct te zijn, er moet geoefend worden tot er overleren plaats heeft gevonden, waarbij er onmiddellijke feedback wordt gegeven op de woorden die geoefend zijn door het hele woord uit het hoofd op te schrijven.

Expliciete instructie vraagt dat leerkrachten en remedial teachers een gestructureerde methode gebruiken waar aandacht is voor zinvolle spellingcategorieën.

Het volledige artikel van professor Anna M.T. Bosman is te vinden op:
<https://wij-leren.nl/effectieve-spelling-instructie-expliciet.php>

In '*Tips voor betere spellingresultaten*', dat ontwikkeld werd door Cees Hereijgens en Margo van den Berg met medewerking van Dolf Janson, heeft men het onder andere over wat volgt.

Spelling leren heeft altijd een auditieve start. Daar is een goede reden voor: wie kan spellen herkent, door aan een woord te denken of door een woord te horen, hoe het woord in elkaar zit en hoe dat klankbeeld in lettertekens moet worden omgezet. Dat is wat kinderen ook moeten leren en dat lukt alleen goed als ze vanaf het begin trainen in het luisteren naar woorden, in plaats van te kijken naar woorden. Hoewel in de praktijk van veel spellinglessen de start gebeurt met een visuele aanbieding van een woordrij of het categorie-woord, is dat onwenselijk.

Van horen naar schrijven

Bij spelling gaat het om het verletteren van klanken. Laat dus steeds woorden horen (ook al in de instructiefase, maar ook bij het herhalen van eerder aangeboden spellingcategorieën) waarna kinderen deze moeten opschrijven. Laat opgeschreven woorden ook steeds direct nakijken en lezen. Daardoor worden woord- en klankbeelden beter aan elkaar gekoppeld.

Ook de instructie moet starten vanuit de klankvorm: u laat de kinderen luisteren naar een woord, laat ze bedenken wat het kenmerk van deze categorie is en legt daarna uit wat maakt dat dit een aparte categorie bij spelling is en hoe je de schrijfwijze van dit soort woorden kunt vinden.

Prent woorden effectief in

Visuele inprenting blijkt een effectief middel te zijn om woordbeelden vast te houden. Leerlingen krijgen het woordbeeld zo sneller onder de knie en ze kunnen het beter onthouden.

Dit vraagt wel een systematische aanpak, waarin de volgorde essentieel is:

- het woord horen (zeg het woord);
- er even over kunnen denken (wacht even);
- naar het woord kijken (laat het woord nu pas zien);
- benoemen wat er moeilijk is in het woord (leerinhouden en strategieën duiden);
- het (voorbeeld)woord laten verdwijnen en het (dus) uit het hoofd opschrijven;
- het goed nakijken (waarbij het woord dus weer zichtbaar is);
- het uitspreken (zodat woord- en klankbeeld weer aan elkaar gekoppeld worden).

Deze aanpak is zo effectief doordat kinderen starten met luisteren en ze de kans krijgen dat klankbeeld in gedachten aan letters te koppelen (in het werkgeheugen), terwijl ze vervolgens direct feedback krijgen door het woord te zien. Daarmee wordt hun keuze bevestigd of direct gecorrigeerd. Zo slijpt de koppeling van klankbeeld en woordbeeld in. Na het opschrijven volgt een tweede feedbackmoment, zodat het woord correct in het langetermijngeheugen wordt opgeslagen.

Deze werkwijze is dus op essentiële punten anders dan wat meestal borddictee of visueel dictee wordt genoemd.

Bij werkbladen daarentegen kunnen kinderen een woord letter-voor-letter kopiëren wat dus niet leidt tot een woordbeeld. Een werkblad maken is dus geen geschikte oefening voor inprenting en heeft dus weinig zin in deze fase.

Het volledige artikel is te vinden op:

http://masterplandyslexie.nl/public/files/documentenTips_voor_betere_spelling-resultaten.pdf

Het stappenplan

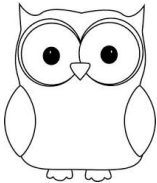
het woord horen

het woord zeggen

er even over nadenken

even wachten

naar het woord kijken

het woord nu pas laten zien

zeggen wat er moeilijk is

eventueel duiding over leerinhouden en strategieën

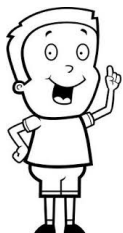
het woord uit het hoofd opschrijven

het woord laten verdwijnen

het woord goed nakijken

waarbij het woord weer zichtbaar wordt - herschrijven bij fout

het woord uitspreken

woord- en klankbeeld worden aan elkaar gekoppeld